

Сергій Максименко
Максим Назар

**ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ
ЗАСАДИ МЕНТАЛЬНОГО
ПРОТИСТОЯННЯ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ
В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ**

Наукове дослідження

Київ – 2024

УДК 327.88(477:470+571)(02)

M15

Рекомендовано до видання Вченою радою Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (протокол № 9 від 12.07.2024 р.)

Рецензенти:

Бондаренко О.Ф., академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології і педагогіки Київського національного лінгвістичного університету;

Крутов В.В., генерал-лейтенант СБУ, доктор юридичних наук, кандидат педагогічних наук, професор;

Осьодло В.І. – начальник навчально-наукового інституту воєнної історії, доктор психологічних наук, професор;

Максименко Сергій, Назар Максим

M15 Інформаційно-психологічні засади ментального протистояння російської агресії в гібридній війні: наукове дослідження. Київ: «Видавництво Людмила», 2024. 92 с. ISBN 978-617-555-229-2

Книгу присвячено дослідженню психологічних аспектів інформаційної війни в контексті російської агресії проти України. Автори аналізують історичні, ідеологічні та психологічні чинники російсько-українського протистояння, розкривають маніпулятивні технології Кремля та пропонують шляхи розвитку української інформаційної стратегії для перемоги в гібридній війні та захисту національних інтересів.

Книга розрахована на широке коло читачів, зокрема на науковців, викладачів, студентів, політиків, військових, журналістів та всіх, хто цікавиться питаннями інформаційної безпеки, психологічної оборони та національної стійкості в умовах гібридної війни. Вона буде корисною для фахівців у галузі психології, політології, соціології, військової справи та інформаційних технологій.

ISBN 978-617-555-229-2

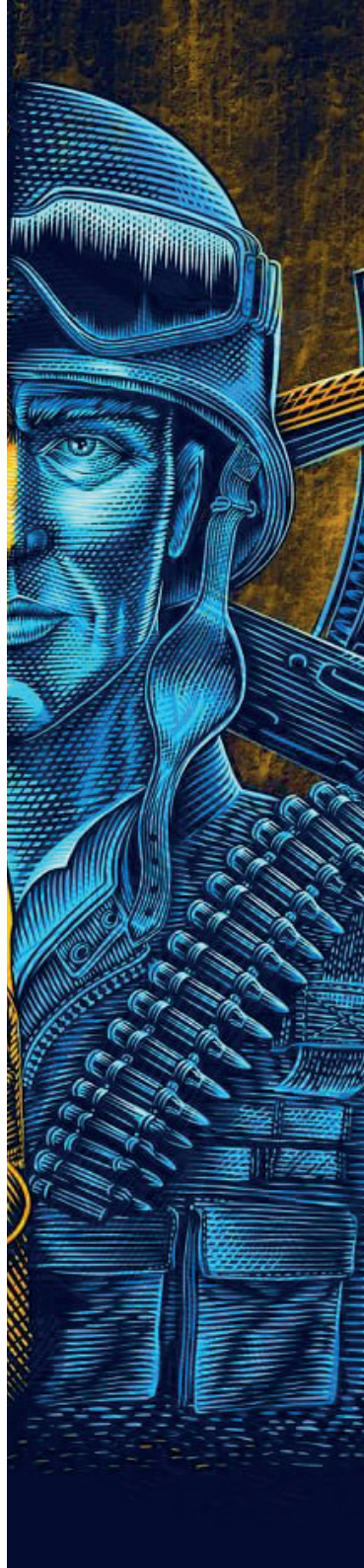
УДК 327.88(477:470+571)(02)

© Максименко Сергій, Назар Максим, 2024

ЗМІСТ

Центральний когнітивно-орієнтувальний фільтр	4
Конструювання та динаміка ментальних моделей національного ідеалу в контексті соціально-психологічних і культурних особливостей груп	6
Формування ментальної моделі стратегічних національних інтересів з урахуванням соціальних і культурних особливостей груп	19
Субмоделі українських національних інтересів	21
Формування української рефлексивної ментальної моделі, стійкої до інформаційної війни та протидії	26
Особливості Інформаційної агресії	31
Рефлексія цілей, інструментів і форм інформаційної війни в українській ментальній моделі	39
Комплексна розробка складових стійкої до інформаційної агресії української ментальної моделі	50
Список літератури	73

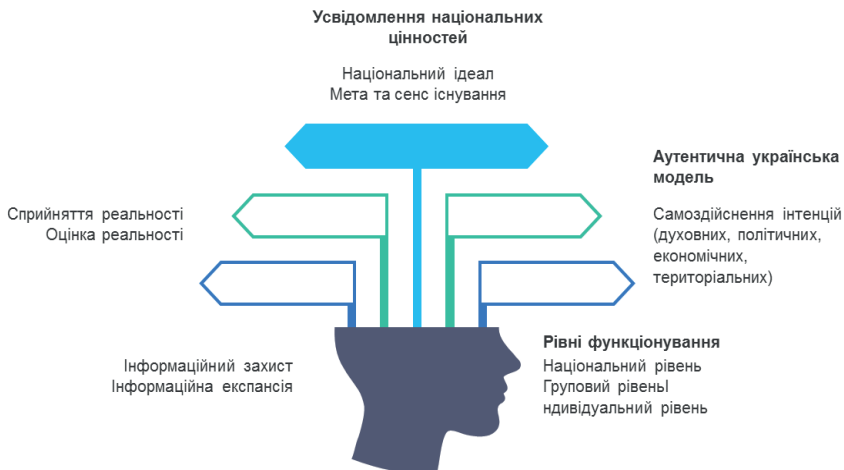

*Мистецтво переконувати
людей значно вище за всі
інші мистецтва, адже воно
дає можливість зробити всіх
своїми рабами добровільно,
а не за примусом.*

Горгій із Леонт

Центральний когнітивно-орієнтувальний фільтр

Розмежування

Українське
Не українське
Антиукраїнське

Індивідуальний внесок

Реалізація індивідуального внеску у розвиток нації

Ментальна модель дійсності, що забезпечує захист і досягнення українських державних інтересів – центральний когнітивно-орієнтувальний фільтр сприйняття та оцінки реальності, що може й повинен бути основою для ефективного функціонування як інформаційного захисту, так і інформаційної експансії української державності на всіх рівнях (національному, груповому, індивідуальному). Таку когнітивно-орієнтувальну модель дійсності слід визначити як аутентичну українську, що пов'язана з самоздійсненням духовних, політичних, економічних, територіальних тощо інтенцій української нації. Завдяки

цій моделі забезпечується усвідомлення глибинних цінностей нації, її національного ідеалу, мети та сенсу існування. Це розмежування «українського – не українського – антиукраїнського», актуальних на цей історичний момент завдань, можливостей реалізації індивідуального внеску в розвиток своєї нації тощо.

1) Конструювання та динаміка ментальних моделей національного ідеалу в контексті соціально-психологічних і культурних особливостей груп.

Національний ідеал, що є комплексним і багатограним поняттям, постає як поєднання суспільної, моральної та естетичної складових [21].

Суспільний ідеал відображає загальні концепції й цілі соціальної групи, що відповідають її економічним та соціальним інтересам. Він служить орієнтиром для досягнення мети та здійснення діяльності цієї групи. Суспільний ідеал має бути прогресивним, узгодженим з об'єктивними тенденціями та ставати ідеологічною базою суспільного розвитку. Крім того, він має бути визначальним для різних соціальних і культурних груп, за умови врахування їхніх психологічних особливостей і

спільних цінностей.

Моральний ідеал становить собою ментальний конструкт моральної досконалості, що відображається в образі особистості, обдарованої цими моральними характеристиками, яка може служити моральним прикладом (для України це, зокрема, герої війни проти російських загарбників, такі як Віталій Кучерявий, Сергій Пархоменко, Єгор Середюк, Кирило Агасиєв, Віталій Скакун, В'ячеслав Агеєв, Сергій Собко, Святослав Алексапольський, Олег Адамовський і багато-багато інших). Моральний ідеал української нації передбачає патріотизм, взаємодопомогу, гуманізм, усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей, збереження національних традицій, а в мирний час – толерантність тощо.

Естетичний ідеал є історично найповнішим і найгармонійнішим об'єднанням суб'єкта та об'єкта, окремого індивідуума як представника українського народу й природи. Цей ідеал виявляється у вільному та універсальному розвитку творчих зусиль людини як самоцілі. Естетичний ідеал служить критерієм оцінки краси у житті та мистецтві. Як естетичний ідеал українського народу можна розглядати всебічний, цілісний і гармонійний

розвиток творчих сил кожного індивідууму, який увібрав в себе духовне багатство, моральну чистоту та фізичну досконалість.

Отже, національний ідеал українського народу можна визначити як ідеологічний ґрунт, найзагальніші уявлення про вільний та універсальний розвиток українського народу, кінцеву мету його прагнень і діяльності, що впливають з об'єктивних тенденцій реальної дійсності. Поняття охоплює соціально-економічний і духовний розвиток, гармонійне злиття суб'єкта та об'єкта, окремого індивідууму та українського народу в цілому, культури та природи, що знаходить вираз у вільному й універсальному розвитку нації [21].

Уявлення про український національний ідеал ґрунтуються на глибокому розумінні особливостей історичного шляху та генетико-психологічних засад української нації. Протягом століть українці, перебуваючи під владою завойовників, були практично позбавлені можливості самостійно формувати національну свідомість і впливати на розвиток власної історії. Внаслідок цього історичні події та інтерпретації минулого часто викривлялися на користь панівних сил, що негативно вплинуло на

формування національної ідентичності [34].

Збройна агресія Росії проти України стала трагічним продовженням столітньої політики радянського імперського самодержавства, спрямованої на знищення української самобутності. Агресія супроводжувалася масштабною когнітивною війною, спрямованою на ураження свідомості українців. Ця війна передбачала системне підмінювання понять, нав'язування інших

(не українських) смислів, а також жорстке придушення української мови, історії, культури та активне пропагування ідеології «руського миру» [34].

Пропаганда спрямовувалася на формування в людей мислення, що відповідає інтересам імперії. У XXI столітті когнітивна війна вийшла на новий рівень завдяки передовим технологіям. Вона використовує переваги Інтернету та соціальних мереж. Когнітивна війна може бути менш помітною, ніж традиційна, але її наслідки важливіші, оскільки вона торкається основ духовності суспільства, таких як історична пам'ять, релігійна сфера та національна ідея. За допомогою когнітивної, смислової війни ворогу вдається підкорювати суспільство, не вдаючись до прямої сили чи примусу. Протягом віків когнітивна війна сприяла поширенню ідеї єдності «братніх народів», а Москва активно просувала ці наративи. Під час відкритої війни для українців стало, нарешті, можливим подолання «спільного минулого». Парадоксально, але в Україні найбільше обстрілів і руйнувань зазнали саме російськомовні міста [7; 34; 37].

У межах дискурсу про вплив російської пропаганди, спрямованої на маніпулювання національною свідомістю україн-

ців, виникає питання про ставлення Московії, а пізніше Росії, до історичної спадщини Київської Русі [2]. Фальсифікація історії Київської Русі, що провели московські історики, спричинила значну шкоду українському етносу та спотворила розуміння історичних процесів розвитку української нації, а також обмежила ментальну модель дійсності для українців.

Московські та російські царі усвідомлювали, що без великого минулого неможливо створити велику націю чи імперію. Щоб досягти цієї мети, ними було ухвалено рішення прикрасити своє історичне минуле та навіть, через бідність власного,

привласнити чуже. Таким чином, московські царі, зокрема Іван IV (Грозний) (1533-1584), вирішили переписати історію Київської Русі, привласнивши її славне минуле та створивши офіційну міфологію Російської імперії. Протягом багатьох століть, особливо починаючи з XVI століття, розповсюджувалася ідея про те, що російська держава та російський народ виникли від Великого князівства Київського. Також розповсюджувалися уявлення про Київську Русь як колиску трьох братніх народів – російського, українського та білоруського, разом з ідеєю «старшебратства» росіян у спадщині Київської Русі. Навіть зараз ці концепції залишаються актуальними для російської історіографії та державних діячів, а також для певних вже маргінальних груп в Україні, попри такі факти:

- протягом існування Київської Русі історичні джерела не зафіксували жодних посилань на Московське князівство. Відомо, що Московське князівство, подібно до улусу Золотої Орди, з'явилося тільки у 1277 році за часів хана Менгу-Тимура – у той час, коли Київська Русь вже існувала протягом більш ніж 300 років;
- також не має перевірених свідчень про зв'язок Київсь-

кої Русі з фінським етносом на землях «Моксель» або про подальший зв'язок Московського князівства з тими князівствами, що розташовувалися на території колишньої Київської Русі до XVI століття. Наприклад, у 988 році відбулося хрещення Київської Русі, тоді як фінські племена на землях «Моксель» зберігали свій напівдикий статус [2; 12].

Розмова про якогось «старшого брата» є досить сумнівною, коли цей «старший брат» виник на світі на кілька століть пізніше за русичів-українців. Він не має морального права вважати себе «старшим братом» і диктувати свої умови сусідам або намагатися нав'язувати їм свою культуру, мову та світогляд. Історично відомо, що до кінця XV століття не існувало російської держави, «великоросів» чи російського народу, а лише Суздальська земля, відома як Московія, що була частиною Золотої Орди – імперії Чингізидів. З кінця XIII до початку XVIII століття мешканці цієї території були відомі як московити. Московські історики мовчать про факти національно-політичного коріння російського народу, походження якого пов'язують з татарами-монголами, а не зі слов'янами, як намагаються показати

у псевдоісторичних творах [2; 12; 27].

Під час правління Василя III (1505-1533) у Московії виникла ідея власної величі, що була висловлена монахом Філофеєм, представником Московського православ'я: «Два Рима пали, а третій стоїть, а четвертому не бути». З цього часу у москвитів почала формуватися думка про свою всемогутність і «богооб-

раність», вважаючи, що «Москва – третій і останній Рим». Ці ідеї активно поширювалися в Московії та були підтримані кровопролиттями, спровокованим московськими князями й царями, які прагнули закріпити цю концепцію [2; 12].

Одним із ключових міфів, що поширює імперська московська ідеологія, є твердження про зв'язок сучасної Росії з історією Київської Русі, за винятком факту, що окремі її території колись були під владою Києва. Протягом радянського періоду ця ідея була настільки замовчуваною, що факт обмеження Руссю лише Центральною Україною ігнорувався. Ця область включала території сучасних Київської, Чернігівської, Житомирської, Сумської областей, а також частин Вінницької, Черкаської й Полтавської областей. З кінця XII століття ця область також почала називатися Західною Україною. Докази цього факту були настільки переконливі, що радянська історіографія була вимушена видавати «перекази» замість оригіналів літописів. Не існувало переїздив столиці Русі, так само як і не переїжджала сама Русь. Проте у російських предків, внаслідок відокремлення від Києва, утворилася їхня власна держава – Суздальське князівство, що пізніше стало відоме як Залісся, а потім – Московія [27].

Всередині Московії терміни «Росія» та «росіяни» для позначення країни вперше стали обмежено вживатися тільки у XVI столітті, коли в Москві виникла концепція «Третього Риму», а московські царі почали претендувати на українські землі. Московія зазнала перейменування за царським указом у 1713 та 1721 роках. Етнонім «русский» закріпився трохи пізніше – лише наприкінці XVIII століття, коли цариця Катерина II «височайшим повелінням» остаточно ухвалила рішення, що московський народ має називатися «руським», і заборонила використання терміна «московитяни». Таким чином, історія Росії має таке ж відношення до історії Русі-України, як, наприклад, історія Анголі та Мозамбіку до історії Португалії, або історія Індії – до історії Великобританії. [27].

Глибинна генетико-психологічна структура української моделі світу простягається протягом століть. Сучасні перспективи передбачають, що в разі успішного розвитку України як самостійної держави, довгострокове ідеологічне суперництво між Києвом і Москвою за спадщину Київської Русі завершиться нарешті перемогою України. Це впливає з очевидності аргументів про належність України до спадщини Русі, з довго-

строкового історичного контексту українського народу та його ментальності, а також з його значних культурних і духовних потенціалів. Такі аргументи у сучасній інформаційній епосі неможливо ігнорувати чи замовчувати [27].

Українська модель дійсності базується на концепції національного ідеалу, що формує внутрішню ментальну структуру в межах цієї ширшої моделі. Зміст національного ідеалу визначається не лише економічними й соціальними аспектами, а релігійними переконаннями, моральними принципами, ідеями гуманізму, патріотизму та іншими ідеологічними конструктами. В цьому контексті можна зазначити, що основним національним ідеалом України є соборність, рівність, свобода, історичність, потенційність і незалежність [21].

Проведення аналізу українського національного ідеалу допомагає краще зрозуміти необхідність формування стратегічних національних інтересів. Реалізація таких стратегічних інтересів гарантує захист життєво важливих інтересів нації, а загрози щодо них можуть вважатися серйозними загрозами для самої нації та держави.

2) Формування ментальної моделі стратегічних національних інтересів з урахуванням соціальних і культурних особливостей груп.

У реалізації української моделі дійсності значну роль відіграють складові, що становлять її ментальні субмоделі – національні інтереси. Стратегічні національні інтереси – довгострокові та пріоритетні інтенції держави, що лежать в основі стратегії управління національною безпекою та національним розвитком, визначаючи основні цілі та напрямки діяльності держави в управлінському вимірі. Ці стратегічні національні інтереси відображаються на найвищому рівні в ієрархії національних інтересів. До них відносяться забезпечення суверенітету та територіальної цілісності України, інтеграція до євроатлантичної спільноти, забезпечення демократії та верховенства права, викорінення корупції тощо [21].

Тактичні національні інтереси являють собою конкретизацію стратегічних інтересів, що потребують реалізації у короткостроковій перспективі. Вони є засобом втілення стратегічних національних інтересів у практичні дії, спрямованих на досягнення безпосередніх цілей і вирішення найактуальніших

завдань. На відміну від стратегічних інтересів, тактичні є більш конкретними, але при цьому більш гнучкими, оскільки вони допускають різноманітні підходи в межах стратегічного курсу: наприклад, це зміцнення обороноздатності країни, боротьба з кіберзагрозами, залучення іноземних інвестицій, підвищення рівня життя громадян, покращення доступу до охорони

здоров'я та освіти тощо. Тактичні національні інтереси формують систему пріоритетів національних інтересів та їх ієрархію за ступенем важливості. Цей процес базується на принципах єдиної й цілісної української нації та самостійної незалежної держави, що входить до складу євроатлантичних та європейських військово-політичних, економічних і культурних систем. Реалізація тактичних інтересів здійснюється у сфері стратегічних національних інтересів і спрямована на забезпечення останніх. [21].

Оперативні національні інтереси – це сукупність інтересів, досягнення який виконується негайно для впливу на конкретні відхилення від досягнення тактичних і стратегічних національних інтересів. Наприклад, мова йде про відбиття російського наступу на конкретне місто, надання фінансової допомоги стратегічним постраждалим від війни підприємствам, підтримка внутрішньо переміщених осіб тощо. [21].

Особливо важливою стає розробка ментальних **субмоделей українських національних інтересів** (як складових глобальнішої української ментальної моделі дійсності) та їх інтеграція в ментальні карти представників українського народу.

За **ступенем пріоритетності** можна виділити:

- **пріоритетні національні інтереси** – це ті, що визнаються як пріоритетні на певному етапі історичного розвитку країни. Вони витікають із загальних потреб суспільства та бажання досягти його прогресивнішої стадії розвитку. Реалізація цих інтересів вимагає найвищого пріоритету та обов'язковості (для України, наприклад, це може означати перемогу у війні за збереження суверенітету, мир з важливістю територіальної цілісності та вступ у євроатлантичну спільноту, економічну стабілізацію, боротьбу з корупцією та інші заходи);
- **потенційно пріоритетні національні інтереси** – ті національні інтереси, що в певних обставинах можуть набути пріоритетного значення. Мова йде про національні інтереси, які на цей час не вважаються пріоритетними, але мають потенціал стати такими у майбутньому (наприклад, для України це може бути включення до її території історично українських земель, таких як Кубань, Рязанська, Воронежська, Курська області);
- **звичайні національні інтереси** – всі інші національні

**КЛАСИФІКАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ
ІНТЕРЕСІВ ЗА СТУПЕНЕМ
ПРІОРИТЕТНОСТІ**

інтереси, що не є пріоритетними чи потенційно пріоритетними. До них можна віднести такі аспекти, як збереження українських лісів, збереження чистоти на вулицях, покращення стану доріг і таке інше [21].

На сучасному етапі розвитку України в найзагальнішому – звісно, не вичерпному – плані, можна виділити такі **національні інтереси**:

- перемога у війні з російськими окупантами та повернення до кордонів 1991 року;

- формування та підтримка української армії на землі, у небі, у воді та у кіберпросторі як найсильнішої й найбоездатнішої армії в Євросоюзі;
- організація потужного громадянського проукраїнського воєнізованого ополчення за швейцарським зразком;
- внутрішня стабільність, що відрізняється високою працездатністю та інтеграцією державних інститутів, збалансованістю інтересів усіх соціальних груп населення;
- збереження генофонду, повернення біженців до країни, створення сприятливих умов для розширеного відтворення населення та скорочення смертності;
- захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України;
- інтеграція України в євроатлантичний та європейській політичний, економічний, правовий простір, вступ до НАТО;
- відновлення статусу держави, що володіє ядерною зброєю;
- становлення України як правової держави, що захи-

щає всіма законними важелями національні інтереси у будь-якій точці земної кулі;

- економічне процвітання, задоволення матеріальних потреб населення, розвиток здібностей до ефективного господарського розвитку;
- забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної у всіх сферах громадського життя на всій території України, гарантування вільного розвитку, використання та захисту інших мов національних меншин України;
- ефективне функціонування систем національної безпеки;
- пріоритетність загальнолюдських демократичних принципів у державному будівництві, національна згода та національна свідомість народу;
- забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина;
- розвиток потужного й ефективного самоврядування;
- підтримка екологічно здорового середовища;
- розвиток духовності, моральних принципів, інтелектуального потенціалу, зміцнення фізичного здоров'я

української нації;

- розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України;
- формування національної стратегії, що включає національний ідеал, національну мету, національну ідею, національні потреби, цінності, національні інтереси, національну ідеологію;
- утвердження України як регіонального лідера;
- формування позитивного міжнародного іміджу [23].

Національні інтереси є комплексом загально визнаних національних потреб і цінностей, що впливають з національного ідеалу, мети та ідеї, сприяючи втіленню та задоволенню останніх. Національні інтереси відображають стратегічні цілі держави та нації, визначають її позицію на міжнародній арені, а також впливають на формулювання й реалізацію зовнішньої та внутрішньої політики. Вони також враховують економічні, політичні, соціальні та культурні аспекти життя нації [21].

3) Формування української рефлексивної ментальної моделі, стійкої до інформаційної війни та протиборства.

Інформаційна безпека – це один з ключових елементів

Національні інтереси

Комплекс національних потреб і цінностей
Відображення стратегічних цілей держави та нації
Вплив на зовнішню та внутрішню політику

Інформаційна безпека

Ключовий елемент національної безпеки
Управління запобіганням і реагуванням на загрози
Забезпечення інформаційного суверенітету

Причини підвищеної уваги до інформаційної безпеки

Відсутність ефективної державної політики до весни 2014 року
Великий соціокультурний вплив іноземних країн
Недостатня роль державних органів у контролі за інформаційною безпекою

загальної національної безпеки, що передбачає управління запобіганням і реагуванням на різноманітні загрози й ризики, які можуть виникнути через вплив державних і приватних структур, а також окремих осіб. Ця сфера спрямована на забезпечення інформаційного суверенітету України та особливо актуальна в умовах військової та інформаційної агресії з боку російської федерації проти нашої країни [16; 21].

Підвищена увага до зовнішніх впливів на інформаційну сферу України має свої причини, серед яких:

- відсутність ефективної державної політики у сфері інформаційної безпеки принаймні до весни 2014 року;
- великий соціокультурний вплив іноземних країн на українське суспільство;
- недостатня роль державних органів у контролі за інформаційною безпекою принаймні до весни 2014 року;
- суттєва недостатність висловлення української позиції через іншомовні канали спілкування;
- позитивний або негативний вплив на інформаційну безпеку також визначається соціально-економічними та іншими розбіжностями в суспільстві [21; 23].

Інформаційне протистояння відображає суперництво між соціальними системами у сфері інформаційних відносин, спрямоване на вплив на різні аспекти соціального життя та контроль над ключовими ресурсами. Це протистояння може призвести до отримання переваг однією чи декількома сторонами для підтримки власного розвитку та інтересів.

Залежно від інтенсивності, обсягу та засобів впливу, інфор-

маційне протиборство може проявлятися на різних рівнях: від інформаційної експансії до інформаційної агресії та інформаційної війни.

Інформаційна експансія передбачає безконфліктне проникнення в інформаційну сферу з метою досягнення власних національних інтересів, що охоплює поступову заміну системи соціальних відносин суспільства-реципієнта, витіснення його національної ідеології та цінностей, заміну їх власними цінностями та ідеологічними установками. При цьому також збільшується власний вплив і контроль над стратегічними інформаційними ресурсами, а також нарощується присутність власних ЗМІ в інформаційній сфері об'єктів проникнення [6; 11; 21].

Інформаційна агресія визначається як незаконні акти в інформаційній сфері, спрямовані на завдання шкоди противнику на окремих напрямках його діяльності, з обмеженим і локальним за своїм масштабом використанням сил.

Інформаційна агресія має такі особливості:

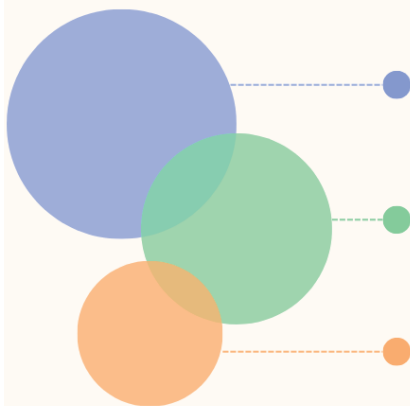
- використовуються менш небезпечні методи впливу, що дозволяють точно контролювати завдані збитки;
- має обмежену мету, зазвичай локальну та приватну, об-

межується розмір простору та локалізуються об'єкти інформаційної інфраструктури й соціальних груп, що страждають від інформаційної агресії;

- інформаційна агресія припиняється після досягнення цілей, рідко маючи тривалий характер [21; 39; 42].

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИБОРСТВО

Інформаційна експансія

- Поступова заміна системи соціальних відносин.
- Витіснення національної ідеології та цінностей.
- Заміна на власні цінності та ідеологічні установки.

Інформаційна агресія

- Використання менш небезпечних методів впливу.
- Точний контроль над завданими збитками.
- Обмежена мета (локальна та приватна).
- Локалізація простору та об'єктів інформаційної інфраструктури і соціальних груп.

Інформаційна війна

- Масштабні інформаційні атаки.
- Використання дезінформації та пропаганди.
- Постійний вплив на свідомість мас та окремих груп населення.
- Інформаційні блокади та саботаж.
- Психологічний тиск та маніпуляції.

Інформаційна війна являє собою найвищий рівень інформаційного протистояння, спрямованого на розв'язання соціально-політичних, ідеологічних, а також національних, територіальних та інших конфліктів між державами, народами, націями, класами й соціальними групами. Під час інформаційної війни відбувається широкомасштабна реалізація різноманітних засобів і методів інформаційної зброї [6; 21; 48; 53].

Концепція інформаційної війни охоплює стратегічні дії проти будь-якої частини знань і переконань опонента з метою прихованого руйнування політичних рішень, що ухвалюються ним, і порушення координації та ефективності цього процесу. Технологічно розвинені держави з більш розвинутою комунікативною сферою стають більш вразливими в інформаційній війні [51; 54].

Інформаційна агресія може перетворитися на інформаційну війну, коли одна зі сторін конфлікту активно використовує інформаційну зброю проти своїх опонентів. Цей підхід дозволяє ідентифікувати найбільш серйозні загрози для нормального (мирного) розвитку інформаційного суспільства серед усіх його різноманітних процесів та явищ [6; 21].

Інформаційні війни становлять серйозний виклик для сучасної системи цінностей. Вплив на психологічний стан опонента через маніпуляцію інформацією завжди був характерним для воєнної стратегії. Однак у сучасному світі цей вплив

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ

1. СУЧАСНА СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ

Інформаційні війни як серйозний виклик
Вплив на психологічний стан через маніпуляцію інформацією
Використання новітніх технічних засобів для підвищення ефективності

2. ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВОЄН

Технологічна складність
Важкість регулювання законодавчо
Використання неправдивої та перекрученої інформації для маніпуляції свідомістю [13; 25; 26]

3. РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постійна еволюція та впровадження нових методів
Перегляд і модифікація наявного інструментарію для ведення інформаційних воєн
Системність та різноманітність форм технологій інформаційної війни [10]

4. НАСИЛЬСТВО В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

Вплив на сприйняття читача або глядача
Пряме маніпулювання через ЗМІ
Інформаційна війна як системний метод впливу на масову свідомість

5. МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Соціально-психологічні та ідеологічні чинники
Поєднання різноманітних технологій і способів впливу
Серйозні, руйнівні наслідки для суспільства

6. ЦІЛІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Досягнення інформаційної переваги
Здійснення політичних і військових цілей

здійснюється за допомогою новітніх технічних засобів, що робить його особливо ефективним. Особливість інформаційних воєн полягає не лише в їхній технологічній складності, але й у тому, що це ресурс, який важко регулювати законодавчо. В результаті під час інформаційної війни активно використовується неправдива та перекручена інформація для маніпулювання свідомістю [13; 25; 26].

Суттєве значення має той факт, що разом із розвитком інформаційних технологій і загальним прогресом у науці й техніці ми спостерігаємо постійну еволюцію та впровадження нових інноваційних методів, які на цей час все активніше використовуються в інформаційних протистояннях. Регулярно відбувається перегляд і модифікація наявного інструментарію для ведення інформаційних воєн. Технології інформаційної війни виявляються найскладнішими через свою системність, різноманітність форм і намагання сторін, що беруть участь, маскувати їх елементи [10].

У війні, як і в будь-якому конфлікті, насильство відіграє ключову роль. У випадку інформаційної війни насильство проявляється як вплив на сприйняття читача або глядача, пряме

маніпулювання тим, хто сприймає інформацію через ЗМІ. Інформаційна війна, взята у цілому, є системним методом впливу на масову свідомість, основана на маніпулятивних технологіях. Вона відрізняється від інших методів маніпуляції соціально-психологічними та ідеологічними чинниками тим, що поєднує в собі різноманітні технології й способи впливу та може мати серйозні, руйнівні наслідки для суспільства, проти якого вона спрямована. Таким чином, інформаційна війна – цілеспрямований системний насильницький маніпулятивний вплив на сприйняття користувачів ЗМІ (глядачів і слухачів) суспільства супротивника для досягнення над ним інформаційної переваги, здійснення політичних і військових цілей [10].

Поряд з поняттям інформаційної війни в сучасному науковому дискурсі виникають також концепції **когнітивної війни**. Ми визначаємо когнітивну війну як систему інформаційно-психологічних впливів на свідому та несвідому сфери представників цільової аудиторії для заданої зміни їхньої когнітивно-орієнтувальної моделі, для зміни мислення, емоційного реагування та поведінки. Отже, хоча інформаційна та когнітивна війни багато у чому перетинаються, між ними є і відмінності, оскільки,

на відміну від інформаційної війни, когнітивна війна зосереджується не на поширенні фейків і кібератаках та інфраструктуру, а на рекламі та переконаннях в зміні мислення; орієнтована на вплив не на рівні суспільства, а на індивідуальному рівні, з врахуванням особистих особливостей реципієнтів; націлена не на поширенні повідомлень в інфопросторі, а на контролі мислення та поведінки індивідуумів. Якщо інформаційна війна спрямовується, наприклад, на придушення здатності суспільства супротивника до опору («Київ за три дні, ЗСУ не мають шансів проти російської армії»), то когнітивна – на переконання його представників в тому, що ніякої війни не існує, а опір не потрібен («ми вас рятуємо, просто не заважайте»). На сьогодні інформаційна та когнітивна війни все частіше використовуються комплексно для досягнення поставлених агресором цілей, а більшість їх методів є спільними [4; 28].

Когнітивну війну можна визначити як прихований вплив інформації на свідомість і несвідому сферу індивідів, груп і мас населення за допомогою таких методів, як пропаганда, реклама та маніпулювання, з метою зміни соціально-політичної організації суспільства шляхом перетворення ціннісних орієн-

тирів і базових установок особистості. Об'єктом такої війни є когнітивно-емоційна сфера індивідуумів, а головною метою є керування інтелектуально-психологічними та соціокультурними процесами. При цьому відбувається неусвідомлений вплив на особистість, яка схильна до прихованого впливу, та формування передбачуваної поведінки. Що цікаво, майже аналогічне визначення деякі автори дають саме інформаційній війні,

коли розкривають її психологічний зміст, що вказує на значну спільну сферу виявлення обох понять [4; 28; 30; 32]. Поняття та зміст когнітивної війни лишаються недостатньо вивченими у сучасних наукових дослідженнях, оскільки когнітивна війна переважно зосереджується на персоналізованому («таргетованому» – такому, що здійснюється на основі певних особистих критеріїв і особливостей реципієнтів) психологічному впливі на індивідів, а не на загальному деперсоналізованому впливі на великі масиви людей чи все суспільство, як інформаційна війна. У сучасних умовах військових конфліктів когнітивна війна перетворюється на системну та цілеспрямовану стратегію ворога з метою контролю над інформаційними потоками. Концепція когнітивної війни також залишається недостатньо розробленою в НАТО, оскільки не існує чітких механізмів регулювання когнітивного впливу та засобів протидії на рівні законодавства [37; 46; 50; 52].

У контексті когнітивної війни людська свідомість стає простором, у якому відбувається протистояння, де перетворенням піддається не лише зміст мислення, а й спосіб мислення та діяльності. Успішна когнітивна війна спрямована на формуван-

ня та вплив на індивідуальні й групові переконання та поведінку відповідно до тактичних або стратегічних цілей агресора. У крайній формі вона може спричинити розкол у суспільстві, що позбавляє його колективної волі до опору. Це дає можливість агресорові здобути контроль над суспільством без застосування прямої сили чи примусу. Цільові орієнтири когнітивної війни можуть бути обмеженими в часовому аспекті або ж мати стратегічний характер, коли кампанії ведуться протягом десятиліть. Індивідуальна кампанія когнітивної війни може бути націлена на запобігання запланованим військовим діям або на примус до зміни державної стратегії щодо тих або інших питань. Послідовні кампанії можуть бути націлені на довгостроковий підірив цілих суспільств або альянсів, створення недовіри до уряду, згортання демократичних процесів, сприяння громадянським заворушенням або провокації сепаратистських рухів. Важливо підкреслити, що для досягнення цілей когнітивної війни не завжди потрібна неправдива інформація чи фейкові новини. Для стимулювання протистояння може бути достатньо, наприклад, «витікання» конфіденційних документів урядовців, що анонімно розміщуються в соціальних мережах, або цілеспря-

мовано «злита» інформація, яка передається опозиційним групам через ці самі мережі [3; 29; 31].

Когнітивна війна, орієнтована на досягнення поставлених перед собою цілей, використовує різноманітні методи, такі як реклама, інформаційні кампанії, кібернетичні атаки, психологічний вплив та соціальну інженерію. У цьому виді війни перевагу отримує той, хто ініціює дії першим, обирає місце, час і методи впливу. Когнітивна війна може використовувати різні канали та методи, включаючи соціальні мережі для спрямування повідомлень на індивідуальному рівні, вплив на визначені групи та громадськість, розповсюдження інформації через соціальні медіа, вибіркоче поширення документів і відеоматеріалів. Кібернетичні технології дозволяють проводити спостереження, здійснювати хакерські атаки, відстежувати дії індивідів та активність у соціальних мережах [16; 17; 31].

4) Рефлексія цілей, інструментів і форм інформаційної війни в українській ментальній моделі.

За своїм впливом інформаційна війна може діяти на різних рівнях. На тактичному рівні вона розв'язує невеликі чи середні завдання, спрямовані на отримання швидкого результату в

Рівні впливу

конкретних питаннях. На оперативному рівні ця війна розв'язує великі завдання, спрямовані на досягнення тривалого результату та вплив на інформаційні потоки. На стратегічному рівні вирішуються глобальні завдання, спрямовані на досягнення довгострокових результатів і формування інформаційних тенденцій.

На тактичному рівні використовуються різноманітні інформаційно-психологічні операції та диверсії, що базуються на

дезінформації та викривленні інформації. Мова йде про неправдиве або частково неправдиве представлення подій, подання неактуальної чи викривленої інформації тощо. На оперативному рівні використовуються більш тривалі інформаційні операції, спрямовані на збільшення втоми від подій, посилення паніки та актуалізацію соціальних проблем у суспільстві.

Інформаційна агресія – цілеспрямоване системне поширення інформації, ідей і цінностей одного суспільства, країни чи групи людей на інші з метою здійснення політичних цілей, встановлення або посилення свого домінування (наприклад, підкорення та асиміляції)

Інформаційна експансія

- Цілеспрямоване системне поширення інформації, ідей і цінностей одного суспільства, країни чи групи людей на інші з метою здійснення політичних цілей, встановлення або посилення свого домінування.
- Приклад: Російська Федерація здійснювала інформаційну експансію щодо України, просуваючи наративи «братніх народів», «неповноцінності української держави» та «спільного руського миру».

Інформаційне протиборство

- Комплекс заходів, що проводяться на державному рівні з метою досягнення переваги в інформаційному просторі над опонентом.
- Включає вплив на інформацію, процеси, інформаційні системи та комп'ютерні мережі, а також захист від впливу з боку супротивника.
- Містить як наступальні, так і оборонні компоненти.
- Ключове завдання: вплив на супротивника в умовах загрози для забезпечення бажаного напрямку управлінських процесів та ухвалення потрібних рішень.

Інформаційна війна

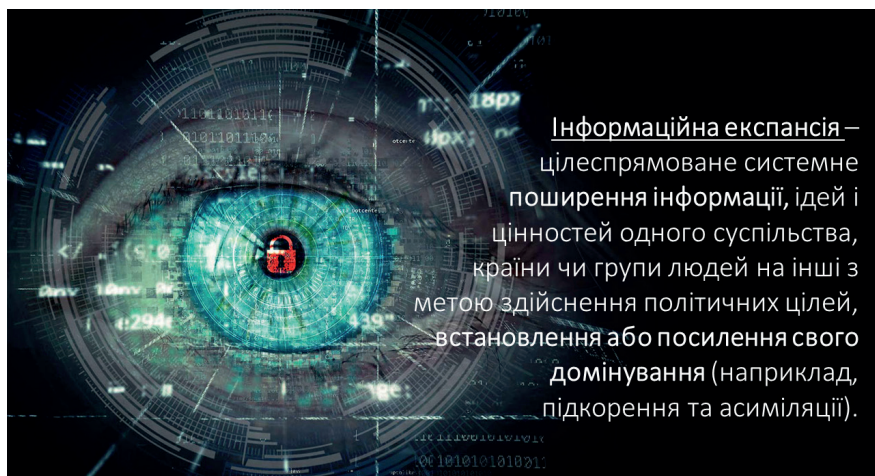
- Військові та політичні заходи, спрямовані на досягнення інформаційного домінування, включаючи інформаційні атаки та захист від них.

Часто це досягається через системний запуск інформації та використання оперативних наративів. Наприклад, заява про нескінченні запаси ракет у російській федерації не відповідає дійсності, проте створює помилкове уявлення про потенціал постійних обстрілів з її боку, що призводить до збільшення соціальної напруги. Те саме стосується і твердження про застосування ядерної зброї для захисту окупованих територій, що може породити страх і панічні настрої в українському суспільстві та завадити деокупації територій.

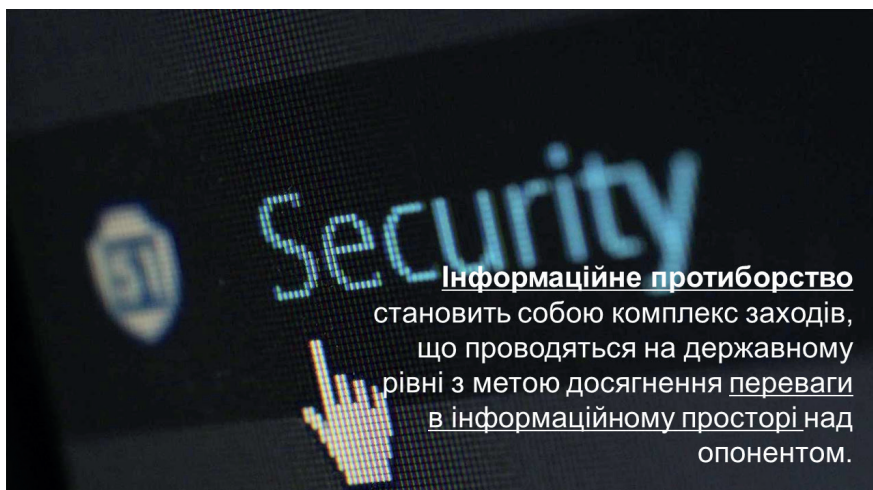
На стратегічному рівні використання когнітивного впливу має за мету формування суспільної свідомості через впровадження конкретних наративів («росія не хоче українцям зла, ми один народ»). Ця діяльність орієнтована на довгострокові результати та може відбуватися шляхом систематичного алгоритмування життя й світоглядних позицій в суспільстві противника [13; 35; 37].

У процесі інформаційної й когнітивної війни актуалізується вибір змісту та інструментів впливу на аудиторію, зокрема, на мешканців країни-супротивника чи населення на тимчасово окупованих територіях. Здійснюється аналіз соціально-пси-

хологічних характеристик цільової аудиторії, таких як вік, соціальний статус, освіта, стать, місце проживання, належність до різних соціальних або політичних груп тощо [36; 37; 45].

Потребує розкриття поняття інформаційної агресії, що пропонується осмислювати як цілеспрямовану діяльність на основі створення, зміни, розповсюдження чи вилучення інформації, спрямовану на заподіяння шкоди чи руйнування інформаційного поля іншої країни, сукупності людей чи окремої особи. До інформаційної агресії відносяться інформаційна експансія, інформаційне протиборство та інформаційна війна.

Інформаційна експансія – цілеспрямоване системне поширення інформації, ідей і цінностей одного суспільства, країни чи групи людей на інші з метою здійснення політичних цілей, встановлення або посилення свого домінування (наприклад, підкорення та асиміляції). Так, зокрема, російська федерація протягом багатьох років здійснювала інформаційну експансію щодо України, просуваючи наративи «братніх народів», «неповноцінності української держави» та «спільного руського миру».

Інформаційне протиборство становить собою комплекс заходів, що проводяться на державному рівні з метою досягнення переваги в інформаційному просторі над опонентом. Інформаційне протиборство охоплює вплив на інформацію, якою володіє супротивник, на процеси, що залежать від інформації, на інформаційні системи та комп'ютерні мережі, які одночасно потребують захисту від подібних впливів з боку супротивника. Інформаційне протиборство містить як наступальні, так і оборонні компоненти.

Одним з ключових завдань в інформаційному протиборстві є здійснення впливу на супротивника в умовах загрози з метою забезпечення бажаного напрямку управлінських процесів та ухвалення потрібних рішень протилежною стороною [21].

Головні завдання інформаційного протиборства:

- здійснення розвідувальних операцій, включаючи перехоплення та дешифрування інформаційних потоків через різні канали зв'язку;
- отримання відкритої інформації через незахищені канали зв'язку, інформаційні системи та ЗМІ;
- застосування електромагнітного впливу на інформацій-

ні та телекомунікаційні системи;

- психологічний тиск на управлінський персонал та інших осіб, що ухвалюють рішення;
- поширення дезінформації та тенденційної інформації через інформаційні канали супротивника та глобальні електронні мережі;
- придушення елементів інфраструктури управління в умовах війни;
- несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів для їх спотворення, знищення чи крадіжки;
- захист від подібних впливів, що можуть бути здійснені супротивником [21].

На державному рівні існують різноманітні **форми інформаційного протиборства**. Серед них можна виділити:

- проведення політичних, дипломатичних та економічних акцій;
- здійснення інформаційних і психологічних операцій;
- залучення агентів впливу;
- розповсюдження пропагандистських матеріалів для створення провокацій і деморалізації у суспільстві су-

противника;

- підтримка сепаратистських, опозиційних і дисидентських рухів;
- вплив на політичне та культурне життя з метою розколу суспільства супротивника;
- інфільтрація у систему його управління [21].

Варто відзначити, що російська федерація використовувала та продовжує застосовувати більшість цих складових і форм інформаційної війни щодо України протягом тривалого періоду часу [9; 21; 23].

Сьогоднішнє інформаційне протиборство виявляється у різноманітних формах і використовує різні засоби для досягнення своєї основної мети – отримання **інформаційної переваги**.

Для втілення ідеї інформаційного протиборства на рівнях військового та державного управління розглядаються шість ключових компонентів:

- боротьба з системами управління противника (command and control warfare);
- боротьба на основі використання розвідувальних технологій (intelligence based warfare – IBW), електронна бо-

Інформаційна війна – вища та **найдеструктивніша** форма інформаційної агресії. Інформаційна війна, про яку вже неодноразово було сказано вище, системно включає різноманітні складові впливу, що спрямовані на **досягнення її цілей**.

ротьба (electronic warfare);

- психологічна боротьба (psychological warfare);
- економічна інформаційна боротьба (economic information warfare – EW);
- кібернетична боротьба (cyberwar);
- боротьба на основі діяльності хакерів (hackerwar) [8; 21].

Інформаційна війна – вища та найдеструктивніша форма інформаційної агресії. Інформаційна війна, про яку вже неодноразово було сказано вище, системно включає різноманітні

складові впливу, що спрямовані на досягнення її цілей; серед цих складових слід відзначити такі:

- створення атмосфери бездуховності та негативного ставлення до культурної спадщини в країні-супротивнику;
- маніпулювання суспільною свідомістю та політичною орієнтацією груп населення для створення політичної напруженості й хаосу;
- дестабілізація політичних відносин, провокація конфліктів і розпалювання недовіри між партіями та суспільними рухами;
- зниження рівня інформаційного забезпечення органів влади та управління, спричинення помилкових управлінських рішень;
- дезінформація громадян про діяльність державних органів і дискредитація їх авторитету;
- провокація соціальних, політичних, національних і релігійних конфліктів;
- ініціювання масових протестів та акцій економічного протесту;

- ускладнення ухвалення важливих рішень органами управління;
- підрив міжнародного авторитету держави та її міжнародного співробітництва з партнерами [8; 21; 30].

5) Комплексна розробка складових стійкої до інформаційної агресії української ментальної моделі

Для осмислення складових та особливостей створення стійкої ментальної мапи (когнітивно-орієнтувальної моделі), що має стабільний захист від інформаційної агресії, потрібно враховувати як зміст потоків в інформаційному просторі, так і специфіку психологічних операцій.

Інформаційно-психологічні операції (ІПСО) розглядаються як аспект інформаційного протиборства чи війни, що передбачає використання різноманітних типів, методів і способів психологічного впливу через інформацію. Ці операції розпочинаються ще в період миру, активізуються під час загрози та повноцінно розгортаються у період бойових дій. У мирний час, а також у період загрози, ІПСО спрямовані на досягнення кількох стратегічних цілей, що включають ізоляцію потенційного ворога на міжнародному рівні, психологічний вплив на війсь-

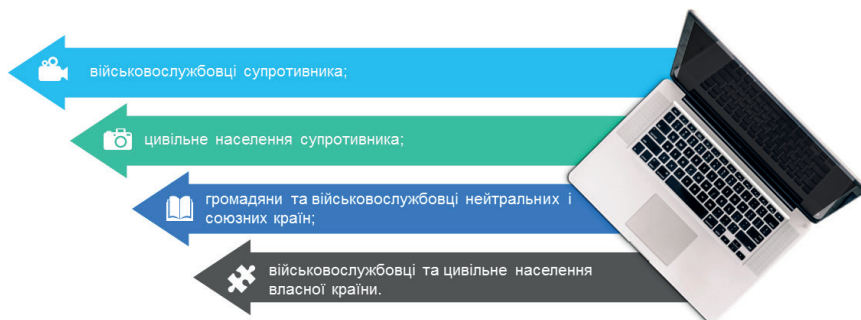

ковослужбовців і населення противника для підриву їх морального та психологічного стану, посилення антивоєнних та антиурядових настроїв в країні супротивника, а також консолідацію власного населення, військових сил і країн-союзників [5; 8; 21].

Таким чином, до **головних об'єктів ІПСО** зазвичай відносяться:

- військовослужбовці супротивника;
- цивільне населення супротивника;
- громадяни та військовослужбовці нейтральних і союзних країн;

Головні об'єкти ІПСО

- військовослужбовці та цивільне населення власної країни.

В контексті реагування на загрозу зміст ІПСО формується, враховуючи різноманітні чинники, такі як політичні та військові цілі конфлікту, обставини на політичній і військовій арені, активність опозиційних політичних сил, дисидентських і пацифістських рухів, а також унікальні особливості психології, культурних традицій, звичаїв і релігійних переконань населення країни-супротивника [8; 21].

У ході воєнних дій ІПСО має на меті досягнення таких ключових цілей: руйнування морального та психологічного стану військового персоналу супротивника, послаблення його наступальних інтенцій та/або здатності до ефективної оборони, а також деморалізація підрозділів супротивника й спонукання особового складу оточених (відрізаних) військових частин до капітуляції [8; 21].

У сфері психологічної боротьби розглядається концепція **інформаційно-психологічної зброї** – сукупності засобів і технологій для поширення інформації, спрямованої на насильницький/маніпулятивний вплив на свідомість, поведінку та пе-

реконання індивідуумів і соціальних груп. Метою цієї зброї є впровадження ідеологічних і соціальних установок, формування стереотипів поведінки та ухвалення рішень, а також задана зміна діяльності, настроїв, почуттів і вольової регуляції. В контексті дії інформаційно-психологічної зброї можуть виділятися кілька форм психофізичного впливу на людську психіку. Серед

Інформаційно-психологічна зброя

01

Мета інформаційно-психологічної зброї

- Впровадження ідеологічних і соціальних установок
- Формування стереотипів поведінки та ухвалення рішень
- Зміна діяльності, настроїв, почуттів і вольової регуляції

02

Основні форми психофізичного впливу

- Пропагандистський Психотронний
- Нейролінгвістичний Психотропний
- Психоаналітичний Психогенний

03

Основні методи впливу

- Підготовка та розповсюдження друкованих матеріалів (листки, газети, буклети)
- Використання електронних засобів (телебачення, радіо, Інтернет, телефонні та телеграфні лінії)
- Організація заходів прямого спілкування (мітинги, семінари, лекції та інші заходи)
- Виробництво різноманітних рекламних матеріалів і сувенірів

04

Ефективність

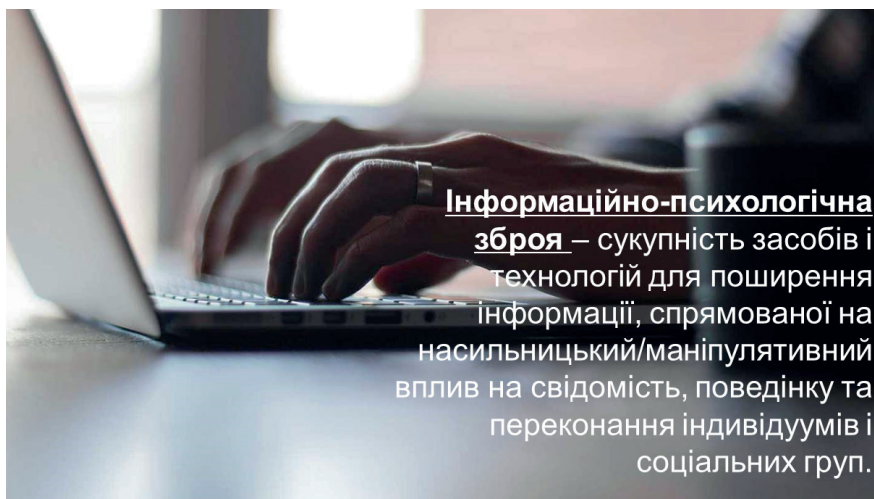
- Залежить від стратегій державної інформаційної політики
- Використання відповідних інформаційно-психологічних інструментів

них виділяють пропагандистський, нейролінгвістичний, психоаналітичний, психотронний, психотропний і психогенний. Перші чотири з них ґрунтуються на інформаційній основі [8; 21].

Пропагандистський і нейролінгвістичний вплив на об'єкти здійснюються різноманітними способами, серед яких підготовка та розповсюдження друкованих матеріалів, що включають листівки, газети, буклети; використання електронних засобів, таких як телебачення, радіо, Інтернет, телефонні та телеграфні лінії; організація заходів прямого спілкування, таких

як мітинги, семінари, лекції та інші заходи, а також виробництво різноманітних рекламних матеріалів і сувенірів. Ефективність пропагандистського та нейролінгвістичного впливу значною мірою залежить від стратегій державної інформаційної політики, що використовуються представниками цієї держави для впровадження відповідних інформаційно-психологічних інструментів [8; 21; 38].

Правила пропаганди стають ключовими в інформаційних конфліктах і використовуються з великою активністю. Основні з них можна узагальнити таким чином: спрощення, що полягає у зведенні всіх фактів до простого протиставлення Добра та Зла; спотворення, спрямоване на дискредитацію суперника за допомогою наклепу та пародії; змішування, що передбачає використання загальноприйнятих цінностей аудиторії для досягнення власних цілей; однастайності, яке показує власні погляди як загальноприйняті, залучаючи на свою сторону тих, хто сумнівається, за допомогою впливових і популярних осіб, суспільному тиску та «психологічному зараженню»; інструментування, що полягає в постійному повторенні одних і тих самих ідей у різних формах та варіаціях [7; 8; 18; 47].

Аналізуючи пропаганду терористичного кремлівського режиму, слід визначити її як ефективний інструмент когнітивної війни, що має низку особливостей, таких як великі обсяги та багатоканальність, швидкість, безперервність і повторюваність, відсутність відповідності об'єктивній реальності та часткова відсутність логічності [26; 32].

Психоаналітичний вплив зазвичай здійснюється через пряме спілкування та використання електронних засобів. Такий вплив спрямований на передсвідому та несвідому сфери індивідууму з метою зміни його мислення, поглядів, настрою, активації відповідних асоціацій, впливу на поведінку та ін.

Деякі дослідники вказують на існування нового типу зброї, відомого як психотронна зброя, що описується як спеціальні технічні пристрої, так звані психотронні генератори, які використовуються для впливу на енергоінформаційні поля [21]. Разом з цим, науковість таких поглядів, на нашу думку, викликає сумніви.

Аналіз різних типів інформаційно-психологічної зброї вказує як на значні небезпеки її застосування, так і на її різ-

номанітність, а також на широкий спектр каналів, через які ця зброя впливає – від мас-медіа до технологій, що впливають на свідомість і несвідому сферу індивідуумів. Слід підкреслити той факт, що небезпеки інформаційно-психологічної зброї зростають ще й через неоднозначність практичного контролю над нею та можливість непередбачуваних наслідків.

ПРОПАГАНДИСТСЬКИЙ І НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНИЙ ВПЛИВ НА ОБ'ЄКТИ

У цьому контексті особливої актуальності набувають можливості нарощування потенціалів ведення проукраїнської інформаційної війни – на власній контрольованій урядом території, на власній тимчасово окупованій противником території, а також на території інших держав.

Завданнями, які варто поставити перед собою українській владі у питанні інформаційно-психологічних операцій, мають бути такі:

1. максимально мобілізувати країну на військову, економічну, політичну, культурну перемогу у війні;
2. стабілізувати політичну та економічну ситуацію в країні;
3. вплинути на ухвалення рішень урядами західних держав і країн-союзників, що забезпечуватимуть перемогу України у війні;
4. деконструювати міф «російської величі» серед міжнародної спільноти, на тимчасово окупованих територіях, а також у самій росії;
5. змусити сумніватися у правильності відстоювання ідей окупації України російських громадян і проросійськи налаштованих активістів;

6. змусити Кремль відмовитися від намірів анексувати Україну чи її частини [10; 14; 40].

Серед найефективніших заходів слід відзначити проведення регулярних брифінгів влади з найактуальніших питань, підготовку та публікацію аналітичних матеріалів для ЗМІ, створення контрпропагандистських радіо- й телепередач, включаючи аналітичні програми для розкриття методів інформаційно-психологічного впливу супротивника (з боку кремлівських політиків, ЗМІ, агентів ІПСО та ін.), виявлення та викриття фейків тощо. Доцільно також використовувати гумористичні засоби для висміювання російського шовінізму та антиукраїнського сепаратизму. Іншими корисними заходами є певний рівень відкритості інформації з «закритих» структур, таких як СБУ й поліція, для публічного сповіщення про їх діяльність та успіхи у боротьбі з російськими загрозами; активна українізація медіасфери, особливо у сфері соціальних мереж, створення патріотичних навчальних програм для молоді, що сприяють зміцненню українського інформаційного простору; розвиток регіональних ЗМІ; використання пресслужб державних структур для медійного спілкування та інші заходи [15; 19; 24; 49].

Для досягнення кращого практичного результату важливо залучати більше фахівців з інформаційних технологій, особливо з урахуванням питань мережевої безпеки та хакерських атак. Важливо мати на увазі, що росія в ході операцій з окупації українських територій використовувала кібератаки на телекомунікаційні мережі України та застосовувала комп'ютерні віру-

си. Варто пам'ятати, що для розробки своїх операцій російські військові використовували колишнього співробітника Агентства національної безпеки США Едварда Сноудена [14; 43].

Один з ключових напрямків роботи – розвиток українсько-го іномовлення та ефективніше формування позитивного іміджу України у міжнародній спільноті. За недостатньої роботи на цьому напрямку інші країни формують і розповсюджують у медіапросторі власні уявлення про Україну, враховуючи свої інтереси. Результатом цього часто є формування невігідного образу України, що може негативно вплинути на сприйняття нашої країни на міжнародній арені [1; 14].

Існують нагальні підстави не лише до розвитку захисної стратегії в інформаційному просторі, а й до атакувальної, суб'єктної, такої, що буде задавати правила гри в ньому. До розробки й здійснення цієї стратегії мають бути залучені МЗС, СБУ та інші відомства. Головну увагу слід зосередити на проблемах, що викликають глибоке занепокоєння цивілізованого світу, таких як ксенофобія, неонацизм, фашизм, антисемітизм та порушення прав національних меншин. Це саме ті питання, щодо яких Україну звинувачує Кремль, хоча насправді вони є

більш характерними саме для росії. Крім того, слід розкривати випадки корупції та порушення громадянських прав і соціальної справедливості у рф, проводити інформаційну кампанію стосовно знищення радянських монументів у росії тощо, з метою поширення цієї інформації серед проросійськи налаштованого населення на території України та в російському інформаційному просторі [14; 42; 54].

Схема ефективних заходів протидії інформаційно-психологічному впливу:

Патріотичні навчальні програми:

- Освітні програми для молоді.
- Зміцнення українського інформаційного простору.

Пресслужби державних структур:

- Медійне спілкування з громадськістю.
- Інформаційна підтримка державних ініціатив.

Кібербезпека:

- Протидія кібератакам на телекомунікаційні мережі.
- Використання передових технологій захисту.

Розвиток регіональних ЗМІ:

- Підтримка місцевих медіа.
- Забезпечення доступу до інформації в регіонах.

Залучення фахівців з інформаційної технології:

- Урахування питань мережевої безпеки.
- Захист від хакерських атак.

Інформація про використання Едварда Сноудена:

- Усвідомлення методів російських військових.
- Врахування досвіду для підвищення власної безпеки.

Необхідно чітко й однозначно звертатися до світової дипломатії та політиків, підкреслюючи, що ситуація під контролем, Україна не порушує права та свободи національних меншин, ксенофобія й фашизм характерні для росії, Кремль є агресором і потребує нейтралізації шляхом озброєння України та посилення економічних санкцій проти рф, а українська влада є повністю легітимною. Співпраця з відомими та референтними для суспільства особами, такими як «зірки» естради, діячі науки, журналістики, освіти, спорту, релігії, з носіями позитивного іміджу, є важливою та бажаною для формування громадської підтримки з боку різних соціальних груп. Вплив на ментальні мапи індивідуумів з боку таких VIP-персон здійснюється зазвичай через інтерв'ю, публікації повідомлень у соціальних мережах, благодійні заходи, творчість, рекламу, участь у конференціях, зустрічах з однодумцями чи фанатами тощо [14; 41; 44].

У різні періоди часу, зокрема під час повномасштабної війни, що російські окупанти ведуть проти України, користувачі соціальної мережі «Твіттер» ініціювали так звані «твіттер-шторми» – акції, спрямовані на максимальне поширення інформації про події в Україні серед світової громадськості. Це робилося

за допомогою спеціальних хештегів і заздалегідь підготовлених повідомлень англійською мовою. Деякі з цих твітів були адресовані світовим ЗМІ та відомим особам (акторам кіно та ін.), які також час від часу допомагали поширювати цю інформацію [14; 33].

Важливо розуміти, що пропагандистські медійні стратегії Кремля мають велике фінансування. Головними дієвими особами цієї системи є не відомі телепропагандисти, а звичайні люди, які відчують, співпереживають і переказують іншим представникам цільової аудиторії потрібну інформацію, що надходить від Кремля. Для цих індивідуумів слово «росія» викликає наївно-патріотичні емоції, а перегляд військових парадів на Червоній площі в Москві дозволяє відчути себе частиною цієї театралізованої «величі». Без підтримки та віри у кремлівську пропаганду з боку цих осіб російська політична система втратить потужність та ефективність [20; 25].

Нижче розглянуто основні ментальні позиції, іншими словами – когнітивно-орієнтувальні засади здійснення проукраїнської інформаційної війни на території супротивника та на ТОТ, що не лише здатні дезорганізувати кремлівський пропагандистсь-

кий напрямок роботи стосовно проросійські налаштованої аудиторії, але і створити потрібні умови для того, щоб перемогти рф в інформаційній і традиційній війні, ширше – умови для подальшого демонтажу російської державності.

Позиція 1. Кремль переслідує свої інтереси, що шкідливі для росіян і ведуть до розвалу рф.

Війна Кремля проти України вже призвела до ізоляції рф на міжнародній арені, до запровадження жорстких економічних санкцій, загибелі багатьох десятків тисяч російських військово-службовців і найманців, поранень сотень тисяч. Посилюються військові удари по російських підприємствах, гинуть і зазнають поранень цивільні, перекриваються кордони з Європою, НАТО готується до третьої світової війни, де противником буде рф. Підтримуючи політику Кремля, росіяни спроможні отримати, у кращому разі, бідність, безробіття, відсутність перспектив, ще більшу кількість убитих і поранених, зруйновані та збанкрутілі підприємства, у гіршому – ядерний армагедон і знищення людства.

У деяких випадках рекомендованими для носіїв з цільової аудиторії є такі установки, як *«Кремль і росія – це не одне й те*

саме», «Кремль гнітить як українців, так і росіян», «За нашу та вашу свободу!» тощо [23].

Позиція 2. Не лише гармати, а й гаманець.

Як правило, прихильники кремлівської політики є інтолерантними до почуттів інших людей, зокрема українців, що потерпають від ракетно-бомбових ударів терористичного кремлівського режиму, проте дуже чутливі до свого фінансового стану. Тому до військового протистояння з Кремлем слід посилено додавати економічне протистояння – всіх росіян з усім цивілізованим світом. Мета України при цьому – говорити не лише про військові втрати противника за час війни, а й про те, що така боротьба вже стала і в майбутньому стане ще більшою мірою найдорожчим і найзбитковішим політичним проектом у житті як нинішнього, так і майбутніх поколінь росіян (яких, у кращому разі, очікує існування у безперспективній, бідній, депресивній країні, що сплачує великі репарації) [23].

Приклад: «Росія поринула в економічну ізоляцію. Інвестори відвертаються від росії, їхні гроші залишають країну, а це – робочі місця, що зникли, заморожування зарплат, численні збитки. Сьогоднішню росію вже порівнюють з Іраном

та Північною Кореєю, які існують під санкціями в ізоляції від розвиненого світу. За розв'язану проти України війну кожен росіянин заплатить – і дуже дорого! – своїм власним статком. Вторгнення сплачено грошима, що б мали піти на підвищення пенсій, на освіту, на медицину, на субсидії тощо. Ще більше грошей заберуть санкції, ізоляція та блокування ринків збуту» [23].

**Позиція 3. Керівництво рф думає про себе, а не про про-
стих росіян.**

Політичне керівництво рф дуже гідно (активами на мільярди доларів США, нерухомістю, землею, яхтами тощо) забезпечило в економічному плані себе, своїх родичів, лояльних до влади олігархів та оточення. Водночас добробут «звичайного» населення цьому керівництву цікавий лише у контексті виборів і політичної підтримки рішень, у тому числі – війни проти України. Оскільки кремлівська влада ухвалює всі ключові рішення в росії, вона несе відповідальність не лише за агресію проти України, а й за драконівські несправедливий розподіл ресурсів у своїй країні, коли 1% найбагатших росіян володіють 35% багатств країни, а 50% найбідніших росіян – лише 13% багатств.

Позиція 4. Кремль провалив ідею «третього Риму».

Фанатично-месіанська ідея державно-православного «третього Риму» стала основою імперіалістичної політики Росії, а тому потребує дискредитації у першу чергу. Особливої актуальності набуває інформаційно-психологічна робота з православними вірянами та духовенством РПЦ. Розрив зв'язків РПЦ з Константинопольською православною церквою та іншими православними церквами після 2018 року вивело РПЦ у стан ізоляції. Причина цього – отримання Київською митрополією Томоса про автокефалію, що стало можливим значною мірою через початок неофіційної війни РФ з Україною та окупацію територій Криму й Донбасу, починаючи з 2014 року. Наразі частина російського духовенства не задоволена розривом з Константинополем і вважають нинішню політику РПЦ провальною. Потрібно підсилювати ідеї про те, що підтримка політики Кремля щодо України з боку РПЦ призвела до значної втрати авторитету та впливу у світі цієї церкви; що мрія про «третій Рим» через політику Кремля зруйнована; що через помилкові позиції керівництва РПЦ і Кремля «вся церква та росія будуть прокляті» тощо [9].

Позиція 5. Народам, що живуть на території нинішньої російської федерації, потрібне самоврядування.

Зазначені ІПСО, спрямовані на посилення на території росії децентралізації влади та сепаратизму, слід проводити не загалом із населенням Росії, а саме з представниками тих регіонів, що мають шанси стати автономними чи незалежними держав-

Загальна схема інформаційно-психологічної роботи щодо від'єднання регіонів від РФ:

Місцеве самоврядування та економічна децентралізація

03

- Вибір виконавчої влади «знизу», а не з Москви.
- Можливість відкликання виконавчої влади.
- Підвищення фінансової незалежності від Москви.
- Збільшення фінансових ресурсів, що залишаються у регіону.

Політико-економічна автономізація:

02

- Проведення власної політики, все більш незалежної від Москви.
- Посилення економічної незалежності.

Політична незалежність:

- Формування окремого від РФ державного утворення. Приєднання до сусідньої держави (КНР, Японія, Україна, Фінляндія, Литва тощо).

01

ними утвореннями [23].

Особливу увагу слід зосередити на регіонах, багатих на газ і нафту, оскільки звільнення цих регіонів від деспотії Кремля дозволить спрямувати доходи від продажу корисних копалин на добробут населення цих регіонів, а не на збагачення російських олігархів і сумнівні (до того ж часто військові) потреби Кремля. Тут маються на увазі насамперед республіки Башкирія, Саха, Татарстан, Ямало-Ненецький автономний округ Тюменської області, мурманська область, іркутська область, Камчатський край, Ханті-Мансійський автономний округ, Ямало-Ненецький автономний округ, новосибірська область та ін. Слід посилювати національно-визвольні рухи у російських регіонах щодо приєднання низки областей РФ до КНР, курильських островів – до Японії, частини ленинградської області – до Фінляндії. Для деескалації політичної напруженості в європейському регіоні та підвищення економічного добробуту громадян Калінінградської області необхідно організувати від'єднання цього регіону, як і окупованого Криму, від РФ. Має сенс підтримувати сепаратистське ополчення Чечні та Дагестану, що воює за незалежність і державний суверенітет своїх територій [23].

Психологічний кумулятивний ефект «доміно» буде забезпечений при реалізації синхронності всіх вищезгаданих процесів, спрямованих на національно-політичне звільнення регіонів, тимчасово включених до рф, та їх подальший економічний і політичний розвиток [23].

Загальна схема інформаційно-психологічної роботи щодо від'єднання цих регіонів від рф може бути такою:

1. місцеве самоврядування (вибір виконавчої влади не з Москви, а «знизу», з можливістю її відкликати) та економічна децентралізація (підвищення фінансової незалежності від Москви, збільшення фінансових ресурсів, що залишаються у регіону);
2. політико-економічна автономізація з правом ведення власної, все більш незалежної від Москви політики та подальше посилення економічної незалежності;
3. політична незалежність через формування окремого від рф державного утворення чи приєднання до сусідньої держави (КНР, Японії, України, Фінляндії, Литви тощо) [23].

Список з п'яти зазначених позицій для проведення інфор-

маційної війни проти рф не є вичерпним, разом з цим надає засади для системного розширення таких позицій і розбудови навколо них відповідних стратегій роботи, зокрема інформаційно-психологічного спрямування, необхідних для комплексного забезпечення умов захисту, реалізації й розвитку української державності та руйнування державної системи супротивника.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аксьонова Н. Дослідження мас-медіа в умовах інформаційної війни. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. 2017. Вип. 48. С. 341-350. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3496:doslidzhennya-vplivu-mas-media-v-umovakh-informatsijnojivijni&catid=81&Itemid=415 (дата звернення: 10.03.2024).

2. Білінський В. Б. Країна Моксель, або Московія. Роман-дослідження. Київ : Видавництво імені Олени Теліги, 2009.

3. Білобородов О.О., Довгополий А.С. Технології інформаційно-психологічних війн та інформаційно-психологічна зброя. Озброєння та військова техніка. 2019. № 4. С. 93-99.

4. Буров О.Ю. Освіта та соціальні інституції у фокусі когнітивної війни: уроки України. Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми : X Міжнар. наук-практ. інтернет-конф., 10 трав. - 5 черв. 2022 р. : тези допов. URL: https://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2022/Burov_Oleksandr_2022.pdf (дата звернення: 19.05.2024).

5. Веденєєв Д.В., Семенюк О.Г. Система впливу на суспільну думку населення Донбасу зі сторони російських органів психологічних операцій (2014–2021 рр.). Розвиток громадянського суспільства як необхідна складова європейської інтеграції України: всеукр. наук.-практ. конф., 06 жовтня 2022 року. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-17> (дата звернення: 19.05.2024).

6. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс : монографія / за ред. В.А. Кротюка. Харків : ФОРМ, 2021.

7. Вітюк Н. Особливості дискурсу політичної пропаганди в умовах інформаційно-психологічної війни. Збірник наукових праць: психологія. 2019. Вип. 24. С. 29-38.

8. Генеза сучасної інформаційно-когнітивної (гібридної) війни в українському контексті та глобальному вимірі: наукове дослідження / С.Д. Максименко, Л.М. Деркач. Київ: «Видавництво Людмила», 2024. 128 с.

9. Гирич І. «Русский мир»: від концепту «Москва – третій Рим» до рашизму. Громадський простір. 2015. <https://www.prostir.ua/?blogs=russkij-mir-vid-kontseptu-moskva-tretij-rym->

do-rashyzmu (дата звернення 05.04.2022).

10. Данильян О., Дзьобань О. Інформаційна війна у медіа-просторі сучасного суспільства. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2022. Т. 3, № 54. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.54.265589> (дата звернення: 18.03.2024).

11. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційна картина світу як соціокультурна реальність. Гілея : наук. вісн. Зб. наук. пр. 2013. Вип. 70, № 3. С. 573-578.

12. Дашкевич Я. Учи неложными устами сказать правду. Київ : Темпора, 2011. 828 с.

13. Жаровська І., Ортинська Н. Інформаційна війна як сучасне глобалізаційне явище. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2020. Вип. 7, № 26. С. 56-61. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2020.26.056> (дата звернення: 10.03.2024).

14. Заноз Н. Кримська інформаційна війна: чим відповідь Україна? 2014. URL: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?krimaska_informatsiyana_viyuna_chim_vidpovist_ukrayina&objectId=1305723 (дата звернення 01.03.2024).

15. Застосування засобів масової інформації у інформаційно-психологічній війні. Інформатика та математичні методи в моделюванні / Браїловський М.М., Пірцхалава Т.П., Хорошко В.О., Хохлачова Ю.Є. 2021. Т. 11, № 3. С. 162-172.

16. Кібервійни, кібертероризм, кіберзлочинність (концепції, стратегії, технології): практичний посібник / Ю.І. Когут. Київ : Консалтингова компанія «Сідкон»; ВД «Дакор», 2022. 284 с.

17. Короход Я. Д. Інформаційнопсихологічні війни – зброя XXI Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 50. С. 299-307.

18. Курбан О. Бойові наративи в системі сучасних геополітичних інформаційних війн (досвід російсько-української гібридної інформаційної війни 2014-2021 рр.). Синопис: текст, контент, медіа. 2021. № 27 (3). С. 149-158.

19. Курбан О. Проблема критичності мислення при споживанні медіаконтенту в умовах інформаційної війни. Синопис: текст, контент, медіа. 2022. № 28 (1). С. 21-27.

20. Литвин Д. Пять правил для победы в информационной войне. URL: <http://gordonua.com/publications/Pyat-pravil-dlya-pobedy-v-informacionnoy-voyne-12564.html> (дата звернення

30.03.2024).

21. Ліпкан В.А., Максименко Ю.Є., Желіховський В.М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції. Київ : КНТ, 2006. 280 с.

22. Логвин Ю. Кобыла, Калита и тубетейка «Мономаха». Время. Киев, 1997.

23. Максименко С.Д., Назар М.М. Построение проукраинских ментальных карт для обеспечения информационной безопасности граждан Украины (Часть первая). Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. Issue: 4 (10): Psychology. Economics / Ed. by S. Maksymenko, V. Lunov, A. Hall. Co-pub. Publishing office: Accent Graphics Communications – Hamilton, ON, 2015. P. 88-108.

24. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. – К.: КДІП, 1990. 240 с.

25. Максименко С.Д. Основи генетичної психології. – К., 1998. – 218 с.

26. Максименко С.Д. Общая психология. – М. – К.: Рефлбук, Ваклер, 1999. 528 с.

27. Максименко С.Д. Загальна психологія. – К.: Форум, 2000.

543 с.

28. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: навч. посібн. 2-ге вид., стереотип. Київ: МАУП, 2001. 256 с.

29. Максименко, С. Д. (2002). Розвиток психіки в онтогенезі: Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології (Т. 1). Київ: Ваклер.

30. Максименко.С.Д. Загальна психологія. – Вінниця: Нова книга, 2004. 701 с.

31. URL : <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/715>

32. Максименко С. Д., Максименко К. С., Папуча М. В. Психологія особистості: підручник. Київ: ТОВ «КММ», 2007. 296 с.

33. Sergiy D. Maksymenko, Mykola V. Yevtukh, Yaroslav V. Tskekhmister, Kseniia S. Maksymenko, Olena O. Lazurenko. Psychology and Pedagogics: Text-book.- K.: Publishing house 'Slovo', 2012.-520 p.

34. Maksymenko S.D. (2015). Genesis of Personality Existence: monography. Montreal: Accent Graphics Communication

35. Максименко С.Д., Орап М. Psycholinguistic Predictors of Health (Психологічні предикатори здоров'я) // Psycholinguistics.

–2018. – №24(1) –Р. 252-268.

36. Максименко С., Ткач Б., Литвинчук Л., Онуфрієва Л. (2019). Нейропсихолінгвістичне дослідження політичних гасел із зовнішньої реклами. Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics, 26 (1), 246–264. DOI 10.31470/2309-1797-2019-26-1- 246-264.

37. Maksimenko S.D., Serdiuk L. Psychological Potential of personal self-realization. Social Welfare. Interdisciplinary Approach ,6(1),93-100

38. Maksymenko , O. Lysenko Modern methods of diagnosing virtual addiction among adolescents: relevance and prospects. Монографія/ за ред. Аніти Янковської, Riga, Latviaa,,: IZDEVNICIBA BALTIJA PUBLISHING, 2019.С.-394-410

39. Maksimenko S.D. Principles of website design for professional psychological diagnosis in different specialities. Information Technologies and Learning Tools / Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAES of Ukraine. –2019. – Vol. 73. , № 5. – Р. 284-294.

40. Максименко С.Д., Костюк О.В., Максименко К.С., Немеш О.М., Луньов В.Є.Мультилінгвістичний дискурс невротизації

майбутніх лікарів: монографія. Київ: “Видавництво Людмила”, 2020. 171 с

41. Максименко С.Д. Психологічні особливості розуміння студентами Інтернет-текстів, *Psycholinguistics*.–2020. – Vol. 28(1),– P. 95-105.

42. Maksymenko, S.D.(2021) Genetic principles of creative personality confident as a propulsion of mental development. Ottawa: Accent Graphics Communications and Publishing. Glasgow: Society for the support of publishing initiatives and scientific mobility Limited.-615 p.

43. Максименко С.Д., Я.В. Руденко, А.М. Кушнерьова, В.М. Невмержицький. Психічне здоров'я особистості: посібник для вищих навчальних закладів. Київ: “Видавництво Людмила”, 2021. 438 с.

44. Максименко С.Д., Яланська С.П. Генетико-креативний підхід: діяльнісне опосередкування особистісного розвитку: монографія. Київ: “Видавництво Людмила”, 2021. 508 с.

45. Максименко С.Д., Піроженко Т.О., Пророк Н.В., Папуча М.В. Психологічний портрет особистості дитини:вікові періоди Київ: “Видавництво Людмила”, 2021. 104 с.

46. Maksimenko S.D. Features of the components of students' psychophysiological readiness to work as teachers , Idōkan Poland Association "IDO MOVEMENT FOR CULTURE. Journal of Martial Arts Anthropology", Vol. 21, no. 2 (2021), pp. 11–18

47. Максименко С.Д., Руденко Я.В. Мультитсихологінчий дискурс вокалотерапії психосоматичних розладів особистості: монографія / С.Д. Максименко, Я.В. Руденко. Київ: «Видавництво Людмила», 2021.904 с.

48. Максименко С., Деркач Л., Кіричевська Е., Касинець М. Психологія когнітивних проців: науковий посібник / Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г.С. Костюка. Київ: «Видавництво Людмила» 2022. 420 с.

49. Maksymenko S.D., Viktor Burlaka , Oleksii Serdiuk , Jun Sung Hong , Lisa A. O'Donnell , Vitalii Panok and others. Child Internalizing Problems in Ukraine: The Role of Prosocial and Antisocial Friends and Generalized Self-Efficacy/ Societies 2022, 12, 144.

50. Максименко С.Д., Ірхін Ю.Б., Деркач Л.М., Марусинець М.М., Касинець М.М. Психологічна організація модульного

формування когнітивних здібностей: генетико-креативний підхід: навчальний посібник. Том 1. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 384 с.

51. Максименко С.Д., Ірхін Ю.Б., Деркач Л.М., Марусинець М.М., Касинець М.М. Психологічна організація модульного формування когнітивних здібностей: генетико-креативний підхід: навчальний посібник. Том 2. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 356 с.

52. Максименко С.Д. Медична психологія: підручник / за редакцією академіка С. Д. Максименка. Том I. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 458 с.

53. Максименко С.Д. Медична психологія: підручник / за редакцією академіка С. Д. Максименка. Том 2. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 520 с.

54. Maksymenko S.D., Lunov, Vitalii , Matiash, Mykhailo and Subbota, Spartak and Tolstoukhov, Anatolii, Ukrainian Syndrome: How Ukrainian Youth Understands the New Norm of Life and Relates to Leraing in face to 2022- Full-Scale Russian/ SSRN. –2023–№1(January 15, 2023). –P. 1-10

55. Максименко С.Д., Ірхін Ю.Б., Деркач Л.М., Марусинець

М.М., Касинець М.М. Психологічна організація модульного формування когнітивних здібностей: генетико-креативний підхід: навчальний посібник. Том 1. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 384 с.

56. Максименко С.Д., Ірхін Ю.Б., Деркач Л.М., Марусинець М.М., Касинець М.М. Психологічна організація модульного формування когнітивних здібностей: генетико-креативний підхід: навчальний посібник. Том 2. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 356 с.

57. Maksymenko S.D., Maksymenko K.S., Svitlana Yalanska, Nina Atamanchuk, Valeriy Zhamardiy, Viktoriia Donchenko Psychophysiological unloading with compliance taking into account: aeroariphythotherapy resource. Acta Balneologica. – 2023. – № LXV (2), p.98-104

58. Максименко С.Д., Деркач Л.М., Розуміння сучасної когнітивної війни в глобальному вимірі, її генезис в українському контексті: огляд та напрямки майбутніх досліджень. Оборона і стратегія. університет оборони БРНО. Випуск: Том 23, №1 (червень 2023). С.126-148

59. Maksymenko S.D. The Historical Sense of Psychological

Crisis: Modern Understanding of Genetical-Psychological and Integrative Approach. SSRN. –2023–№ 3 (May 9, 2023). –Р. 1-10

60. Максименко С.Д., Носенко Е.Л., Експериментальна психологія: Підручник для студентів. К.: Центр учбової літератури, 2023. – 360 с.

61. Максименко С.Д., Загальна психологія. Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. –Вид. 2-е, перероб. та доп. – К.: Центр навч. літератури, 2023. – 272 с.

62. Maksymenko, S., Ivashkevych, E., Kharchenko, Y., Tarnavska, O., & Sinjavska, N. Semantic and Pragmatic Meaning of Discursive Units in the Process of Communication of a Psychotherapist with a Client. PSYCHOLINGUISTICS, 34(1)2023, 129-172.

63. Максименко С.Д., Л.М. Деркач, Ю.Б. Ірхін. Диференційна психологія. Видання 2-ге, перероблене і доповнене: підручник/ за загальною редакцією академіка С.Д. Максименка. Київ: «Видавництво Людмила», 2024. 572 с.

64. Maksymenko, Serhii, Orthobiosis in Human Development: A Genetic Psychological Perspective on Personality Traits and Their Pathologization (January 29, 2024).

65. Генеза сучасної інформаційно-когнітивної (гібридної)

війни в українському контексті та глобальному вимірі: наукове дослідження/ С.Д. Максименко, Л.М. Деркач. Київ: «Видавництво Людмила», 2024. 128 с.

66. Максименко С.Д. Методологічні принципи конструювання модульного психологічного супроводу і психічного здоров'я : навчальний посібник. Том. 1 / С.Д. Максименко. Київ: Видавництво Людмила, 2024. 718 с.

67. Максименко С.Д., Гришко О.Д., Психологічний супровід і психічне здоров'я: навчальний посібник. Том. 2 / С.Д. Максименко, О.Д. Гришко. Київ: Видавництво Людмила, 2024. 468 с.

68. Меры противодействия российской информационной агрессии обсуждены в Харькове. Укринформ. 2014.03.27.

69. Младьонова О.Д. Маніпулювання суспільною свідомістю як технологія ведення інформаційної війни. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2017. Вип. 32. С. 79-82.

70. Невельська-Гордєєва О.П., Нечитайло В.О. Маніпуляції як засіб інформаційнопсихологічного впливу в інформаційній війні. Вісник Національного юридичного університету імені

Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2021. № 3. С. 71-83.

71. Палий А. Спор Руси с Московией закончится победой Украины. Українська правда. 2007.02.06. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2007/02/6/4412731/> (дата звернення 21.03.2024).

72. Пінчук О.В. Особливості гібридної війни та спротив когнітивним загрозам. Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми : XII Міжнар. наук-практ. інтернет-конф., 10 трав. - 10 черв. 2024 р. : тези допов. URL: https://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2024/Pinchuk_Olena_2024.pdf (дата звернення: 21.06.2024).

73. Почепцов Г. Когнітивні війни в соціальних медіа, масовій культурі та масових комунікаціях. Харків: Фоліо, 2019. 314 с.

74. Проноза І.І. Інформаційна війна: сутність та особливості прояву. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. 2018. Вип. 61. С. 76-84.

75. Протидія когнітивній війні: інформованість і стійкість / Johns Hopkins University & Imperial College London. 2021. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/05/20/>

protidya-kognitivnj-vjn-nformovanst-stjkst/index.html (дата звернення: 14.03.2024).

76. Радченко Р. Ваш мозок під прицілом: український вимір когнітивної війни. 2024. URL: <https://deepstateua.com/kognitivni-viini-ukrayinskii-vimir/> (дата звернення: 17.03.2024).

77. Сенченко М. Невидимі інформаційні війни нового покоління : теорія мережоцентричної війни на практиці. Вісник Книжкової палати. 2011. № 11. С. 3-6.

78. Скакальська І.Б. Війна проти українців у когнітивному просторі в імперську епоху: лінії розламу // Фундаментальні ментально-ціннісні відмінності українців і росіян як підґрунтя їх цивілізаційного протистояння : колективна монографія. Одеса : Олді+, 2023. С. 89-96. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/29017> (дата звернення: 11.03.2024).

79. Смольц С. П. Інформаційна війна як чинник формування суспільного буття. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. 2011. № 3. С. 70-74.

80. Стадник А.Г. Інформаційна війна як комунікативна технологія впливу на масову свідомість та громадську думку.

Грані. 2016. № 1. С. 111-115.

81. Стрельбицький М., Гринь М. Когнітивна війна Росії проти України. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. 2023. Т. 1, № 64. С. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.1.7> (дата звернення 09.03.2024).

82. Тарасова В.В. Вербальні засоби інформаційно-психологічної війни. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія. 2020. Вип. 22. С. 251-258.

83. Требін М. П. Феномен інформаційної війни у світі, що глобалізується. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». 2013. № 2. С. 188-198.

84. Фещенко І.В. Інформаційна війна як органічна складова сучасного збройно-політичного конфлікту. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2021. Т. 13, № 1. С. 96-103.

85. Шевчук П. Інформаційно-психологічна війна Росії проти України : як їй протидіяти. Демократичне врядування. 2014. Вип. 13.

86. Шпига П.С., Рудник Р.М. Основні технології та закономір-

ності інформаційної війни. Проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 8. С. 326-339.

87. Шумка А. В. Черник П. П. Інформаційно-мережева війна – нова форма міждержавного протиборства початку XXI ст. Військово-науковий вісник. 2013. Вип. 19. С. 243-255.

88. Юдін О.К., Матвійчук-Юдіна О.В., Супрун О.М. Інформаційно-психологічна війна та технології соціального інжинірингу. Наукоємні технології. 2021. № 2. С. 130-139.

89. Юзова І.Ю., Пацек П. Інформаційно-психологічний вплив противника та протидія йому в умовах ведення гібридних війн. Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2020. №3. С. 61-68.

90. Cognitive Warfare: The Future of Cognitive Dominance. First NATO scientific meeting on Cognitive Warfare (France) – 21 June 2021. URL: <https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2022-03/Cognitive%20Warfare%20Symposium%20-%20ENSC%20-%20March%202022%20Publication.pdf> (Last accessed: 16.03.2024).

91. Davies N. Europe: A History. London : Pimlico UK, 1997. 1385 p.

92. Der Derian J. Virtuous War. *International Affairs*. 2000. № 4 (76). P. 771-788.

93. Furgacz P. Russian Information War in the Ukrainian Conflict NATO Advanced Research Workshop (ARW) on Countering Hybrid Warfare – Lessons Learned from Ukraine. *Countering hybrid threats: lessons learned from Ukraine*. 2016. Vol. 128. P. 207–216.

94. *Happening in 2024: Advancements in Cognitive Warfare, Multi-Domain Operations, Future Operating Environments, Sweden’s Accession to NATO*. URL: <https://www.act.nato.int/article/happening-in-2024-cognitive-warfare-mdo-future-operating-environments-sweden/?ref=deepstateua.com> (Last accessed: 30.03.2024).

95. Mericka J. The Information War in Ukraine as a Part of the Military Strategy. *Vojenske Rozhledy-Czech military review*. 2022. Vol. 31, Iss. 1. P. 21–37.

96. NATO Review. Countering cognitive warfare: awareness and resilience. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/05/20/countering-cognitive-warfare-awareness-and-resilience/index.html> (Last accessed: 15.03.2024).

97. Sleat M. Just cyber war?: *Casus belli, information ethics,*

and the human perspective. Review of international studies. 2018. Vol. 44, Iss. 2. P. 324–342.

98. Szafranski R. Theory of Information Warfare: Preparing For 2020. URL: http://www.airpower.au.af.mil/airchronicles/apj/apj95/spr95_files/szfran.htm (Last accessed: 18.03.2024).

Наукове видання

Максименко Сергій

Назар Максим

**ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
МЕНТАЛЬНОГО ПРОТИСТОЯННЯ РОСІЙСЬКОЇ
АГРЕСІЇ В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ**

Наукове дослідження

Підписано до друку 15.08.2024. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 5,6. Наклад 100. Зам. № 168

Надруковано в “Видавництво Людмила”.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи серія ДК № 5303 від 02.03.2017.

“ Видавництво Людмила ”

03148, Київ, а/с 115. Т

ел./факс: + 38 050 469 7485, 068 340 8332

E-mail: lesya3000@ukr.net